

Utviklingen av PAS fra start og frem til i dag
v/ Karina Helgeland og Eivind Mikkelsen,
Veiledningsteamet, EFF- enhet for
funksjonhemmede

SANDNES KOMMUNE

EFF - enhet for funksjonshemmede

- Opprettet i 2016
- Bestiller - utførermodell
- 28 avdelinger, ca. 500 årsverk, ca. 900 ansatte
- Tjenestene pårørendeveiledning, privat avlastning, avlastningsbolig, timebaserte miljøarbeidertjenester, døgnbemannede botiltak, aktivitetssenter og kommunalt tilrettelagt arbeid
- Motto: Fag – Folk - Penger
- Opprettet eget veiledningsteam, 4 stillinger

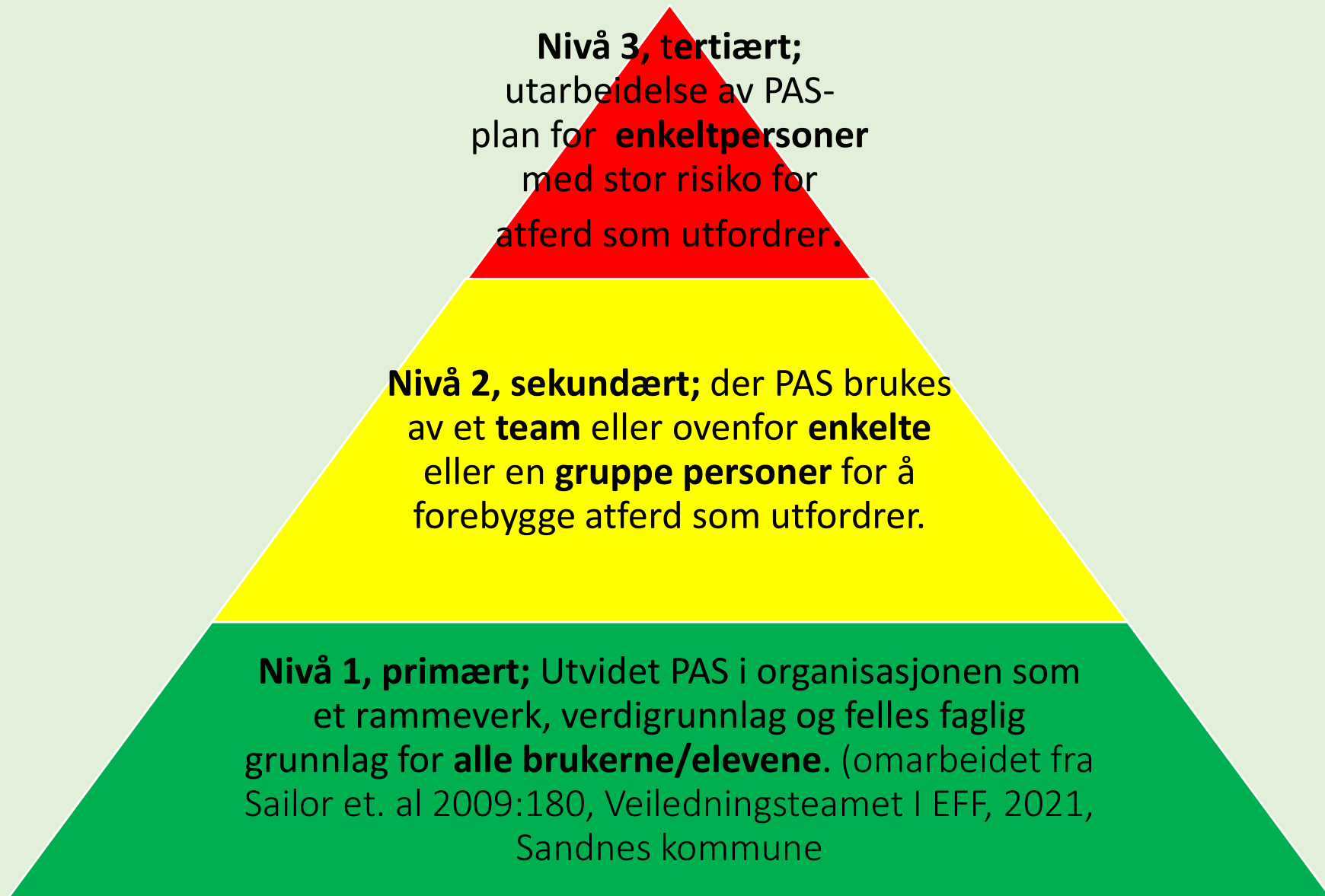
Starten på PAS i Norge

- Videregående skole - klagesak – tilsyn
- På leting etter en ny tilnærming
- Forelesning om Positive Behavioural Support med Nick Gore fra Tizard Centre, universitetet i Kent

Norsk definisjon av PAS

- PAS er et **verdi- og metodemessig** rammeverk for å yte individuelt tilpasset undervisning/tjeneste med mål om at personen skal oppnå **god livskvalitet** og sikres **aktiv deltagelse** i relasjoner, aktiviteter og i samfunnet.
- Videre er PAS en **metodisk multielement tilnærming** for å **forstå, forebygge og redusere atferd som utfordrer** hos **personer** (Veiledningsteamet i EFF, 2022, ikke publisert, på bakgrunn av Carr, Dunlap, Horner m.fl 2002).

PAS pyramiden; implementering og bruk på 3 nivåer

Aktiv støtte

- Sikre personer størst mulig grad av deltagelse, aktivitet og læring i barnehage/skole og i dagliglivet gjennom fire prinsipper:
  1. Hvert øyeblikk har sitt potensial – sine muligheter
  2. Lite og ofte
  3. Gradert hjelp/støtte
  4. Maksimering av valg og kontroll i situasjonen

SPELL

- Et rammeverket for alle som har et stort behov for struktur, eller står i fare for å utvikle atferd som utfordrer:
- **S**truktur
- **P**ositiv tilnærminger og forventninger
- **E**mpati
- **L**av affektiv tilnærming
- **L**enker til og mellom involverte parter

PAS som faglig plattform i EFF

- Vedtatt av ledergruppa høsten 2016 at PAS være faglig og etisk rammeverk i hele enheten.
- Sandnes kommune ble dermed den første som implementerte PAS i en hel virksomhet.

PAS inn i VID – vitenskapelige høyskole

- Støtte fra Statsforvalteren i Rogaland til utvikling av videreutdanningen «*Forebygging og håndtering av atferd som utfordrer hos personer med utviklingshemming*»
- Bidratt til videreutvikling av og spredning av PAS i Rogaland og resten av landet.
- Veiledningsteamet har et undervisningssamarbeid med videreutdanningen
- PAS inn i vernepleierutdanningen ved VID.

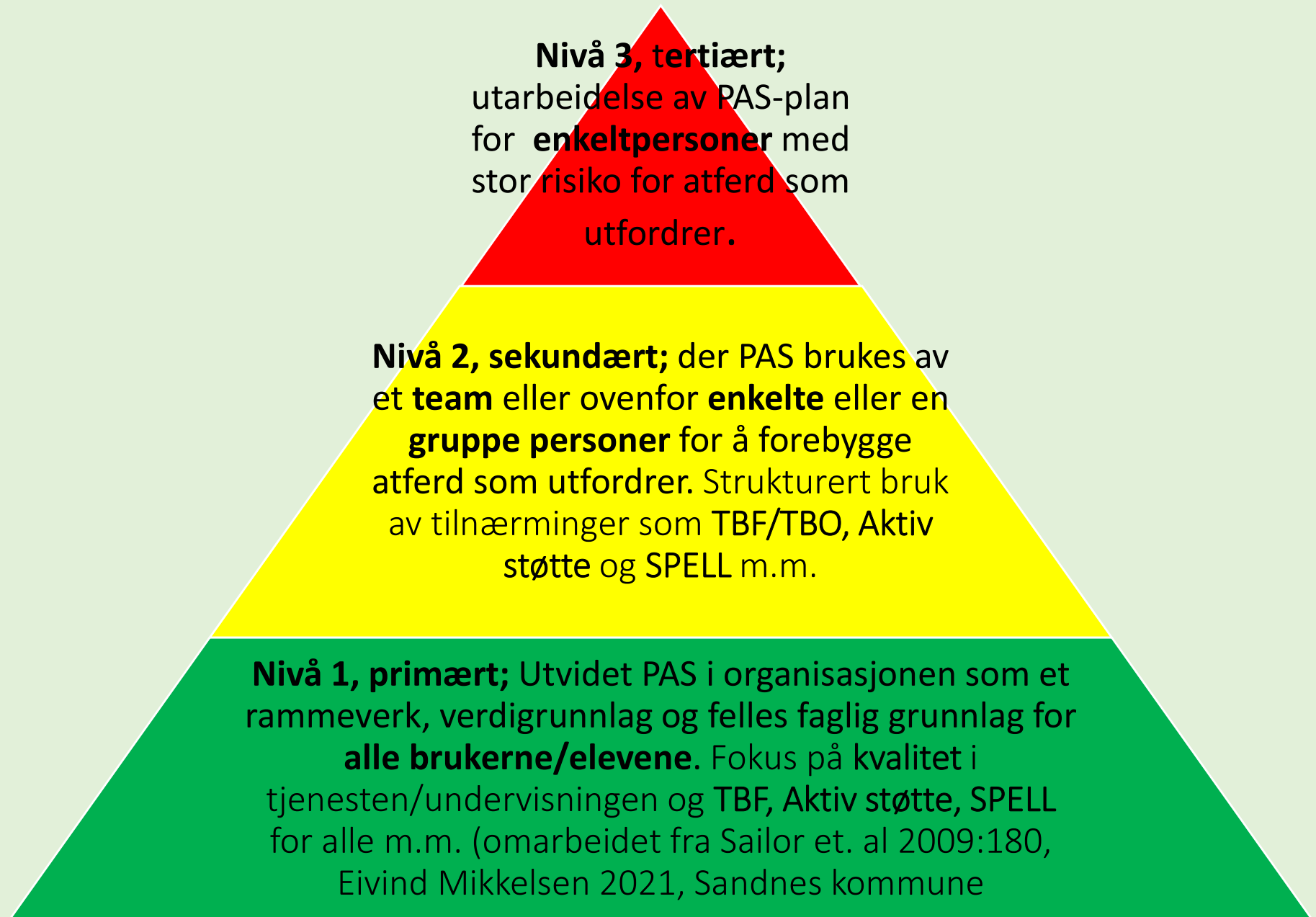
Videreutvikling av PAS og implementering i EFF

- Støtte fra Helsedirektoratet
- Studiebesøk til Tizard Centre
- Veiledningsteamet har en nøkkelrolle:
  - Oversetter fra engelsk litteratur
  - Utarbeider kursmateriell
  - Obligatoriske kurs for alle ansatte
  - Videre fagutvikling

Fra HAVO til EFF

- Erfaring fra HAVO
- Ser at PAS har sin styrke som et felles fagspråk og felles faglig tilnærming.
- Opplevd at PAS har utviklet seg mye på disse årene
- Noe manglet i kunnskapsgrunnlaget
- TBF inn i PAS som en grunnleggende forståelse av hvordan både traumatiske enkelthendelser og langvarig stress kan påvirke utvikling og atferd.
- TBF på alle nivå i PAS pyramiden

Nytegning av PAS pyramiden; implementering og bruk på 3 nivåer

Videreutvikling av PAS

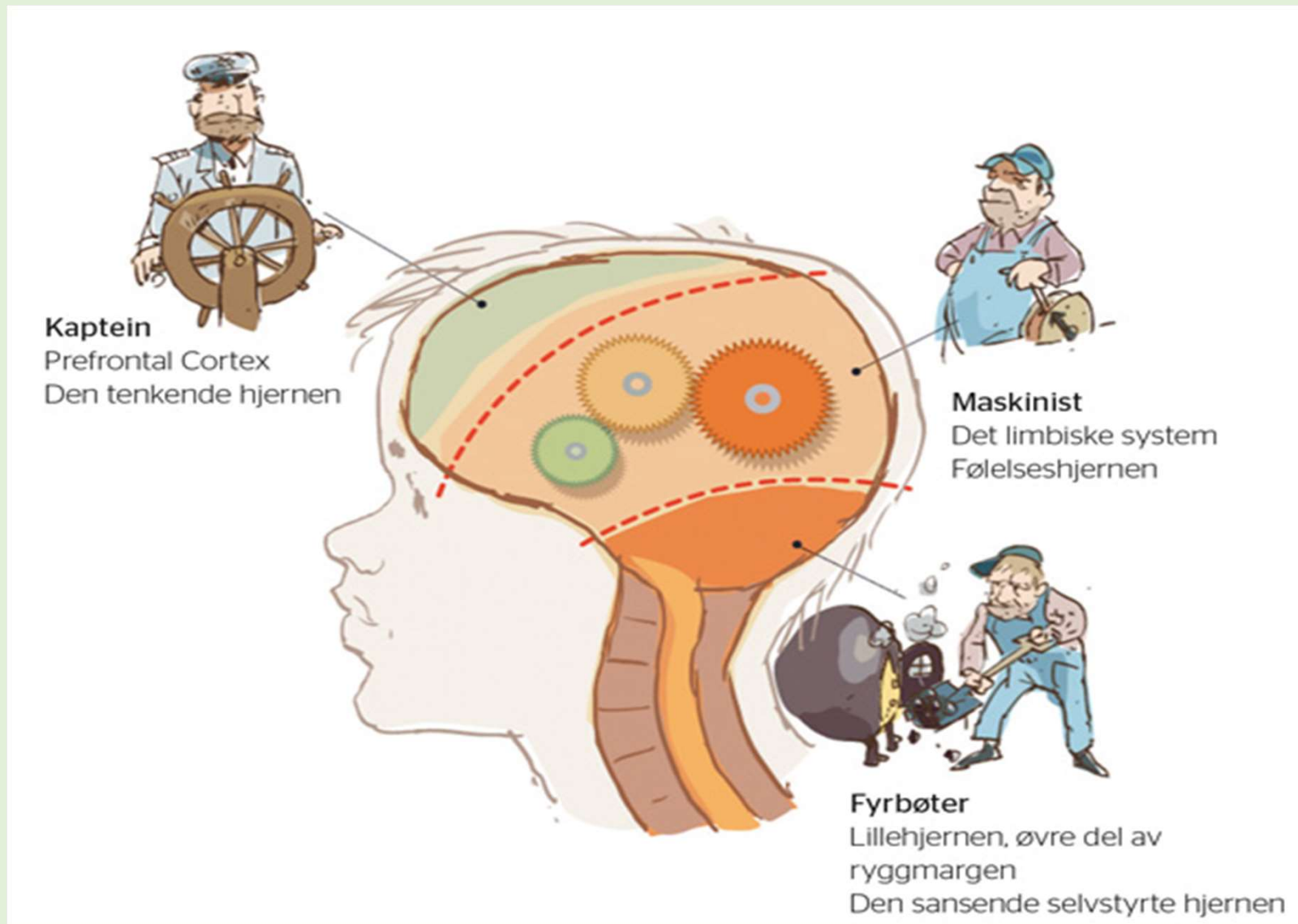
- Ny artikkel:
  - Gore, Nick , m.fl. (2022)
Positive Behavioural Support in the UK: A State of the Nation Report, International journal of Positive Behavioural Support, 12:2022
  - Revidering av nøkkelkomponenter i PAS, fra 10 til nå 12
- I Norge, større fokus på multielement tilnærming

Multielement tilnærming (MET) ut fra LaVigna et.al (2016)

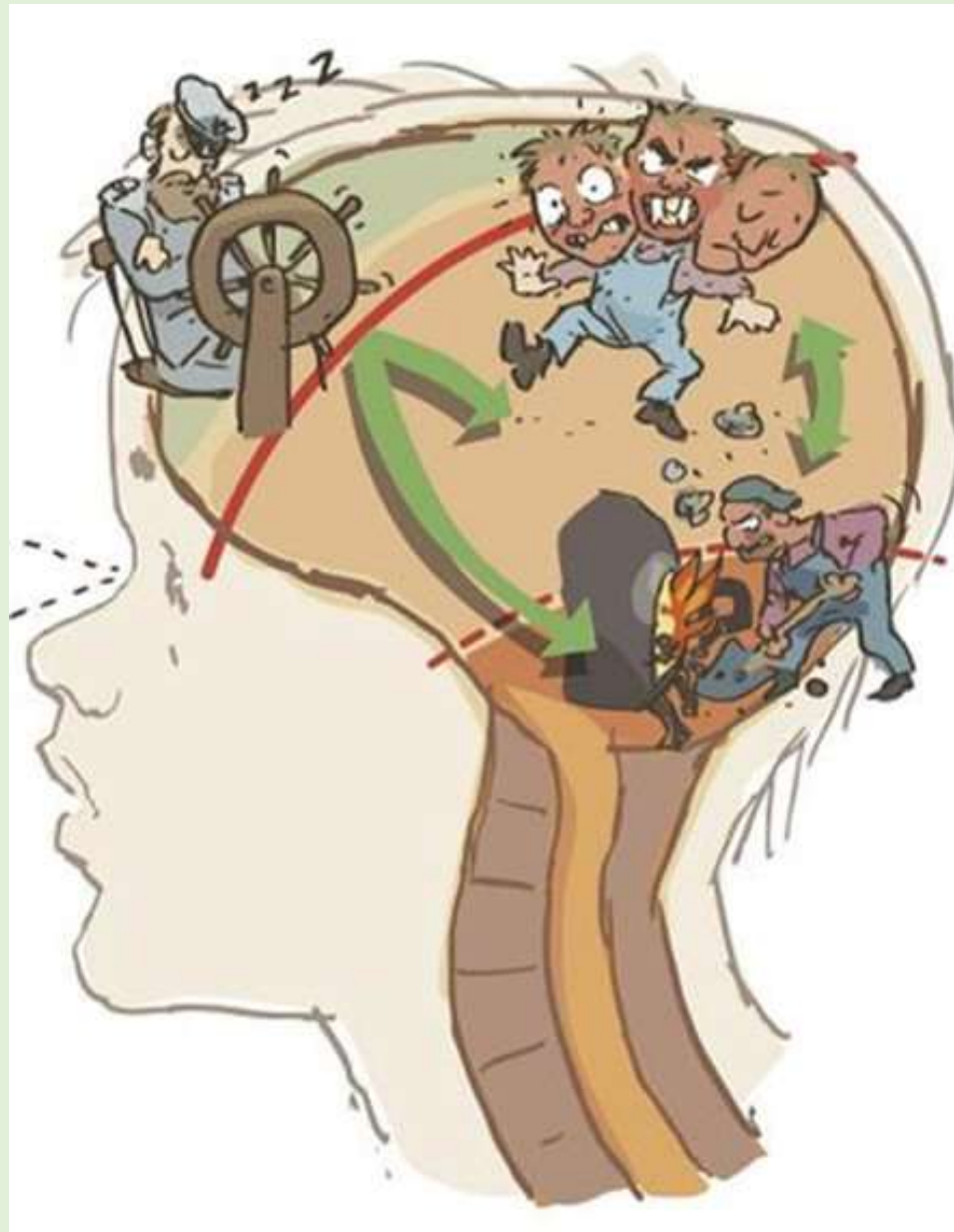
1. Forebygging gjennom miljø/struktur/kompetanseoppbygging
2. Forebygging gjennom styrking av personen
3. Forebygging gjennom styrking av tjenesteytingen
4. Håndtering på mildest mulig måte når krevende situasjoner oppstår

Den "tredelte" hjernen

Når "kapteinen" min er våken klarer jeg mye selv

Når kapteinen min sover trenger jeg mer hjelp

2023, Veiledningsteamet i EFF, Sandnes
kommune

Aktiv støtte er samarbeid

- Aktiv støtte er samarbeid mellom deg og personalet om det som skal gjøres i livet ditt.
- Det gjelder hjemme/oppgaver i dagliglivet, fritidsaktiviteter inne og ute
- På skolen læringsaktiviteter og aktiviteter sammen med andre elever og i klassen.

- Hvordan samarbeider dere nå?

- Hva liker du å samarbeide om?

Slik kan vi samarbeide

1. Det er mye som skjer i løpet av en dag. Jeg kan delta i de aktivitetene jeg klarer og orker
2. Det er bedre for meg å gjøre litt om gangen, enn mye på en gang
3. Jeg trenger noen ganger ingen hjelp, noen ganger litt hjelp, noen ganger mye, og noen ganger at dere hjelper meg helt – gjør oppgaven for meg.
4. Noen ting er nødvendig for meg å delta på eller gjøre selv. Andre ting kan jeg velge om jeg vil delta på.

Aktiv støtte handler om at vi sammen gjør livet godt

Utvidet bruk av PAS i EFF og i Sandnes kommune

- Pårørendeveiledning: Bruk av PAS, Aktiv støtte og SPELL
- Samarbeid med PPT – skole og barnehage
  - Undervisningssamarbeid
    - Spesielt fokus på bruk av Aktiv støtte
  - Samarbeid i enkeltsaker
  - Ansvarsavklaringer

Erfaringer så langt

- Stor deltagelse på kurs
- Felles faglig språk blant ansatte
- Positive endringer for en rekke av våre brukere
  - Større og/ eller mer tilpasset deltagelse i hverdagen
  - Reduksjon av utfordrende atferd i en rekke saker
  - Flere kap. 9 vedtak, men redusering i inngripende tvang
- Ansatte gir tilbakemelding på at de opplever god bistand og støtte i krevende saker, og at de har fått bedre faglige «verktøy» til å løse saker selv
- Stort engasjement fra ansatte

Ofte er imøtekommende og forebyggende tiltak tilstrekkelig for å bedre situasjonen (på grønt og gult nivå i PAS pyramiden):

- Felles forståelse av personen
- Refleksjonssamlinger med ansatte ut fra TBF
- Aktiv støtte – fokus på tilpasset aktivitet og deltagelse
- SPELL, med spesiell vekt på individuell struktur, kommunikasjon, empati og lavaffektiv tilnærming

- Fortsetter med kurs, åpnet for eksterne deltagere på våre kurs.
- Vil at PAS skal vise bedre igjen i det skriftlige tiltaksarbeidet vårt i mål, tiltak og i det daglige arbeidet.
- Viktig å opprettholde trykket spesielt i avdelinger der det har vært stor personalutskiftning.
- Oppnevnt PAS-ressurspersoner på hver av våre 28 avdelinger. Disse skal fungere som praksisledere når det gjelder bruk av PAS på sin avdeling

Veien for PAS videre i Norge

- PAS sprer seg til nye skoler og kommunehelsetjenester rundt i landet
- Barnehagesektoren?
- Videreutdanningen på VID
- Videreutdanning innen fagskoler
- Dannelse av Nasjonalt nettverk for positiv atferdsstøtte (PAS) i november 2022 <https://www.stiftelsen.no/kompetanse/pas>
- SOR-Rapporter med mer
- Utviklingen videre i barnehager, på skoler og i helse- og omsorgstjenesten